

zeggende dat hij in geen betrekking tot eenig blad stond en pertinent, dat geen blad inlichtingen van of door hem ontvangen had. Dit kwam al velen vreemd voor, maar wat te denken, nu de hoofdredacteur van de *Figaro* de vlucht nemend voor de publieke opinie, verklaart dat Scheurer-Kestner hem inderdaad zijn dossier geopend heeft (*entr'ouvert*) en nu deze dit niet heeft tegengesproken.

De senator is dus niet geheel oprecht geweest. En, al staat dit niet direct met de schuld of onschuld van Dreyfus in verband, het is toch voor den loop dien de zaak verder zal nemen, van groot belang. De heele beweging, de „campagne” ten gunste van Dreyfus, steunt op de rechtschapenheid van Scheurer-Kestner, den held met zijn *vie de cristal*, gelijk niemand minder dan Emile Zola hem teekende. Zoodra het blijkt, dat de senator hoe weinig ook maar van den rechten weg is afgeweken, verliest de Dreyfus-beweging haar machtige stuwkracht. Dan blijven nog wel mevrouw Dreyfus en Mathieu, maar deze zijn familieleden; dan blijft nog wel Bernard Lazare, maar deze is een geloofsgenoot; dan blijft nog wel Zola, maar deze steunt op Scheurer-Kestner en wat de overste Picquart betreft, diens rol is in deze geschiedenis voortdurend in het duister gebleven. Het is dan nog altijd niet onmogelijk dat Dreyfus onschuldig is; maar de kans om een onwillige regeering door de macht van de publieke opinie tot revisie van het proces te dwingen, wordt dan gering.

Wat eindelijk de voorstanders van Dreyfus achteruitzet, is dat zij het eenige blad dat tot heden met hen mee gegaan is, de *Figaro*, voortaan moeten missen. Ik heb geen oogenblik geloofd dat het boulevardblad de zaak van den balling of van den senator, hoe men het noemen wil, belangeloos tot de zijne had gemaakt. De „overtuiging” van de *Figaro* is gewoonlijk of betaald of aangeschaft als middel tot uitbreiding van het debiet of het aantal abonnementen. Maar dat het de onbeschaamdheid zoover zou drijven, dat een zaak werd losgelaten en een hoofdredacteur voor een paar maanden opgeborgen, omdat het verdedigen van die zaak het blad eenige schade scheen toe te brengen en niet gewenscht werd door het publiek — zelfs hij die de diepste minachting koestert voor de veile en immoreele Fransche pers had zoo iets nauwelijks kunnen denken. Het artikel, waarin de *Rodays* aankondigt dat de *Figaro* zal omdraaien, schetst het als een soort zonde, als een schuldige vergissing, dat men tegen de openbare meening ingegaan is. Ziedaar het blad dat gewoon is zijn kolommen tot walgens toe op te vullen met zelfverheerlijkende beschouwingen: „de *Figaro*, met zijn bekende dit en dat” (volgen alle mogelijke deugden). 't Is om het met een vloek in een hoek te smijten en er nooit meer in te willen kijken... als het niet zoo amusant en als het niet zoo literair was!

Mij rest nog *pro forma* te vermelden, dat in de afgelopen maand het Turksch-Grieksche vredesverdrag tot stand gekomen is. Dit moest den een of anderen dag gebeuren; het heeft met loven en bieden, dralen en verschalken, maar wat lang geduurd.

21 December.

P. v. D.